

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ (XXI ст.)

У статті здійснено аналіз проблемних питань та перспектив українсько-чеської економічної співпраці протягом першого десятиліття XXI ст. Основу дослідження склали архівні матеріали, опубліковані документи та праці українських дослідників. Автор дійшов висновку, що економічній співпраці заважали наступні проблеми, зокрема, диктатура у внутрішній політиці, соціальна нерівність, що стала перешкодою в досягненні внутрішньої злагоженості українського суспільства та комуністичне минуле, яке істотно впливало на співробітництво України з Чехією.

Ключові слова: Україна, Чехія, ЄС, Ямбурзька угода, українсько-чеські торговельно-економічні відносини, економічна співпраця.

Korsak R. The ukrainian-czech economic cooperation's problems and prospects (XXI century). The ukrainian-czech economic cooperation's problems and prospects during the first decade of XXI century are analysed in the article. The study accounted for archival materials, published documents and works of Ukrainian researchers. The author concluded that the trade and economic cooperation were hindered by internal problems: dictatorship in state politic, social inequality, which has become an obstacle to the achievement of the Ukrainian society internal consistency, and soviet past, which significantly affect the cooperation with the Czech Republic.

Key words: Ukraine, Czech Republic, EU, Yamburg's agreement, Ukrainian-Czech trade and economic relations, economical cooperation.

Корсак Р. Проблемы и перспективы украинско-чешского экономического сотрудничества (XXI века). В статье осуществлен комплексный анализ исследования проблемных вопросов в украинско-чешском экономическом сотрудничестве в начале XXI века. Автор пришел к выводу, что торгово-экономическому сотрудничеству мешали проблемы связанные с диктатурой во внутренней политике, социальное неравенство и советское прошлое, которое существенно влияло на сотрудничество с Чехией.

Ключевые слова: Украина, Чехия, ЕС, Ямбургская соглашение, украинский-чешские торгово-экономические отношения, экономическое сотрудничество.

Постановка проблеми. Економічне співробітництво з Чеською Республікою та іншими країнами-членами «Вишеградської четвірки» є пріоритетним напрямом зовнішньої політики для України. Українсько-чеські торговельно-економічні відносини, їх становлення, розвиток, проблеми та перспективи не є предметом широкого кола спеціальних наукових досліджень.

Аналіз дослідження. Серед праць, які опосередковано розкривають економічні відносини України з Чехією, можна виділити дослідження С. Устича [10], О. Цуп [12], Л. Кіцили [9], П. Федурця [11], О. Гетьманчука [8], П. Черника [13]. В них передусім розглядається політичне співробітництво України і ЧР та деякі аспекти економічної співпраці.

Мета дослідження. В даній публікації уперше в українській історіографії робиться спроба дослідити існуючі проблеми в українсько-чеській економічній співпраці протягом першого десятиліття XXI століття.

Виклад основного матеріалу. З наближенням вступу до ЄС, ЧР значно активізувала діяльність щодо захисту національних виробників від конкурентного імпорту за-

кордонної продукції, зокрема з України. Конкретні заходи, вжиті чеською стороною в напрямі захисту внутрішнього ринку від імпорту продукції, в більшій мірі торкалися товарів традиційного українського експорту – продукції хімічної та металургійної промисловості. Тарифні та кількісні обмеження ЄС розповсюджувалися на більш широкий перелік товарів, порівняно з тими, що були у ЧР до вступу. Відносно імпорту української продукції після вступу ЧР до ЄС, почали діяти 8 антидемпінгових заходів, запроваджених Євросоюзом. Найбільший вплив мали односторонні кількісні обмеження з боку ЄС стосовно імпорту української металургійної продукції, зокрема гарячекатаного прокату. Вже в перший рік членства Чехії в ЄС втрати українських експортерів від обмежень склали близько 25 – 26 млн. дол. США. Негативний вплив на рівень українського експорту та стан ділової активності мало також запровадження ЧР відповідно до нових вимог нетарифних обмежень, технічного, санітарного, фітосанітарного і ветеринарного контролю щодо сільськогосподарської продукції українського походження. Внаслідок підвищення вимог до технічного стану транспортних засобів, що в'їжджають на територію нових членів ЄС, ускладнилася робота українських перевізників на ринку транспортних послуг ЧР, що призвело до часткового усунення їх з цього ринку [1, 3–5; 2, 1–4; 3, 8–10; 4, 2–3; 5, 1–2; 6, 3].

У перше десятиліття XXI ст. відбувалося динамічне зростання товарообігу. Обсяг торгівлі між Україною та Чехією за українською статистикою у 2012 р. у порівнянні з 2002 р. зріс у 4,8 рази і становив відповідно 1953,8 млн. дол. США та 403,2 млн. дол. США. Найбільшим товарообіг був у передкризовому 2008 р. – 2046,9 млн. дол. США. Ще більше він зріс за чеською статистикою – у 5,7 рази і становив 2852,3 млн. дол. США та 502,9 млн. дол. відповідно. Український експорт до ЧР за цей же час зріс за українською статистикою у 3,4 рази, імпорт в Україну з Чехії – у 5,6 рази більше. Таким чином, переважаючими темпами зростав імпорт з Чехії. У 2002 р. він переважав український експорт у 1,2 рази, а у 2012 році – у 1,8 рази. Такий розрив у торговельних потоках ще раз підтверджує нерівні умови доступу на ринки двох країн і більш жорсткі для українських експортерів, переваги чеської економіки над українською, відсутність структурної перебудови економіки в Україні, що практично вичерпало її експортні можливості. Вони вже декілька десятиріч базуються на можливостях металургійної та хімічної промисловості, різний рівень інвестування в економіку двох країн. В українську економіку на 2011 р. було інвестовано 65,49 млрд. дол. США, а у чеську – 141,19 млрд. дол. США, або у 2,9 рази більше. Кризовими для українського експорту були 2006 р., коли його рівень досяг мінусових значень у порівнянні з попереднім роком, та 2009 р. – внаслідок світової фінансово-економічної кризи обсяги товарообігу скоротилися наполовину. Після деякого зростання у 2010 – 2011 рр. експорту товарів з України до ЧР у 2012 р. знову відбулося його зниження на 16%, що свідчить про ще неподоланність кризових явищ у економіці України [7, 4; 19, 296–299; 20, 212–213; 14, 49; 15, 47–48].

Проблемним питанням у двосторонніх відносинах були розбіжності у статистичних даних товарообігу двох країн, які повністю викривляють реальний стан співробітництва, не дають можливості здійснювати належний захист українських експортерів та можуть бути наслідком різного роду зловживань і слугувати уникненню від оподаткування, тощо. Серед тих, що найбільше впливали на партнерські відносини, також слід вирізнити такі, як: відсутність з боку української сторони конкретних дій по виконанню зобов'язань передбачених «Ямбурзькими угодами»; несвоєчасні розрахунки та довготривалі борги українських підприємств за поставлену з Чехії продукцію та обладнання; невиконання українськими суб'єктами господарювання зобов'язань з погашення кре-

Корсак Р. Проблеми та перспективи українсько-чеської економічної співпраці. дитів, наданих чеською стороною; невизначеність української сторони щодо використання чеських кредитів для фінансування експорту товарів та послуг із Чеської Республіки в Україну відповідно до Угоди між урядами двох країн, ратифікованої Законом України від 24.03.98 № 209/98; порушення чеською стороною авторських прав щодо обслуговування авіаційної техніки українського виробництва та інше; невирішеність питань з українськими заробітчанами [16, 198–199; 17, 196–197].

Розвитку двосторонньої співпраці сприяла діяльність міжурядової українсько-чеської Комісії з питань торгівельно-економічного співробітництва (після набуття Чехією членства в ЄС – міжурядова українсько-чеська Змішана Комісія з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва). Попри всі наявні недоліки, можна стверджувати, що міжурядова українсько-чеська Змішана Комісія з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва залишається дієвим інституційним, експертним, регулярним органом у виробленні напрямів та розширенні, удосконаленні і поглибленні двосторонніх торговельно-економічних відносин. Саме на Комісії вдавалося знаходити порозуміння у вирішенні складних питань у взаємній торгівлі та знаходити спільні інтереси у реалізації важливих інвестиційно-привабливих проектів. Так, починаючи з 2001 р. на засіданнях українсько-чеської Комісії було схвалено та реалізовувалося близько 60 проектів двостороннього співробітництва в транспортній і енергетичній сферах, машинобудуванні, сільському господарстві та налагоджувалися коопераційні зв'язки [2, 10].

Важливим недоліком у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності України був вузьковідомчий підхід, недостатня поінформованість експортерів про пріоритетні напрями та спільні проекти співпраці, зволікання відомств в організації виконання домовленостей. З цих причин у порядку денному двосторонньої Комісії питання повторюються від засідань до засідань, а окремі спільні проекти роками знаходяться на опрацюванні. У закритому режимі знаходиться зміст більшої частини чинної договірної-правової бази, Протоколів засідань Комісії, не оприлюднювалися погоджені на засіданнях Комісії спільні проекти. Українські експортери недостатньо інформуються про пріоритетні напрями співробітництва.

Висновки. Роблячи висновок, можна зауважити, що економічне співробітництво між двома країнами відбувалося у форматі «Україна-Чехія-Євросоюз». Основними галузями українсько-чеського торговельно-економічного співробітництва було машинобудування, важка промисловість, хімічна промисловість, легка і харчова промисловість, будівельний комплекс, транспортні комунікації. Вирішальним фактором розширення масштабів і удосконалення товарної структури торгівлі Чехії з Євросоюзом виступав західний капітал, інвестований у промислове виробництво країни. Підприємства з іноземним капіталом у зовнішньоторговельному обігу забезпечували 70 – 80% сукупного експорту Чехії.

Після вступу Чехії до Євросоюзу для України було важливим зміцнити зовнішньоекономічні зв'язки з Чехією, утримати і зміцнити позиції українських експортерів на чеському ринку. На поч. ХХІ ст. українсько-чеське економічне співробітництво мало чітку тенденцію до посилення інвестиційно-виробничого співробітництва двох країн, створення спільних підприємств.

Також необхідно зауважити, що українсько-чеському економічному діалогу заважав ряд внутрішніх проблем, що існували в Україні: узурпація влади провладними політичними силами, придушення опозиційних сил, соціальна нерівність та радянське комуністичне минуле.

На двосторонню співпрацю протягом першого десятиліття ХХІ ст. суттєво впливало питання невирішеності «Ямбурзької» заборгованості перед Чеською Республікою та російський фактор. На нашу думку, Росія в енергетичних відносинах робила політичний тиск щодо прийняття Україною зовнішньополітичних рішень. Це значно гальмувало співпрацю з ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матеріали до звіту про роботу Посольства України у Чеській Республіці в частині торговельно-економічного співробітництва у 2000 р. // Справа № 23/456 від. 26.12.2000р. – 17 с.
2. Матеріали до звіту про роботу Посольства України у Чеській Республіці в частині торговельно-економічного співробітництва за 2001 р. // Справа № 10 від 27.06.2001 р. – 30 с.
3. Матеріали до звіту про роботу Посольства України у Чеській Республіці в частині торговельно-економічного співробітництва у 2002 р. // Справа № 19/42 від. 24.12.2002 р. – 37 с.
4. Матеріали до звіту про роботу Посольства України у Чеській Республіці в частині торговельно-економічного співробітництва у 2003 р. // Справа № 21/51 від 25.12.2003. – 38 с.
5. Матеріали до звіту про роботу Посольства України у Чеській Республіці в частині торговельно-економічного співробітництва за 2004 р. // Справа № 20 від 20.06.2004 р. – 40 с.
6. Матеріали до звіту про роботу Посольства України у Чеській Республіці в частині торговельно-економічного співробітництва за 2005 р. // Справа № 123 від 19.12.2005 р. – 50 с.
7. Матеріали до звіту про роботу Посольства України у Чеській Республіці за 2006 р. в частині торговельно-економічного співробітництва // Справа № 12/36 від 6.07.2006 р. – 18 с.
8. Гетьманчук О. Україна – Чехія : дружимо поза ЄС [Текст] // Дзеркало тижня. – 2005. – № 23. – С. 5.
9. Кіцила Л.Ю. Реалізація курсу Чеської республіки на інтеграцію до Європейського Союзу : автореф. дис. ... кандидата політичних наук. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 18 с.
10. Корсак Р. В. Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991 – 2005 рр. / Р. В. Корсак. – Ужгород : Гражда, 2007. – 208 с.
11. Устич С. У русі успішного співробітництва / С. Устич // Політика і час. – 2001. – № 3. – С. 3–7.
12. Федурця В.П. Система регулювання зовнішньоекономічних зв'язків у Чеській Республіці: досвід організації для України : автореф. дис. ... кандидата економічних наук. В. П. Федурця. – Ужгород : УжНУ, 2006. – 20 с.
13. Цуп О. В. Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця ХХ –початку ХХІ ст. : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.02 / О.В. Цуп. – Л., 2009. – 20 с.
14. Черник П. Україна в геополітичних концепціях Чехії та Словаччини ХХ ст. / П. Черник // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 21. – Львів : «Львівська політехніка», 2009. – С. 172–179.
15. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2006 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2007. – 474 s.
16. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2007 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2008. – 482 s.
17. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2008 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2009. – 440 s.
18. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2009 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2010. – 610 s.
19. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2010 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2011. – 397 s.

Статтю подано до редакції 23.10.2014 р.